

УДК 634.0.5

Р. Г. Дубас,
кандидат економічних наук, доцент,
декан обліково-економічного факультету,
Державна академія житлово-комунального господарства

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

У статті розглянуто існуючі методичні підходи до економічної оцінки лісових ресурсів та обґрунтовано найбільш об'єктивна та вичерпна методика оцінки всіх складових лісової продукції і послуг на основі еталонних насаджень певної категорії захищеності лісів.

In the article the existent methodical going is considered near the economic evaluation of forest resources and obgruntuvano most ob'ektivna and exhaustive method of estimation of all constituents of forest products and services on the basis of the standard planting of certain category of protected of the forests.

Ключові слова: лісові ресурси, економічна оцінка, потенційний економічний ефект, еталонні насадження.

Keywords: forest resources, economic evaluation, potential economic effect, standard planting.

Вступ.

Еколого-економічна оцінка лісових ресурсів - необхідна передумова розв'язання широкого кола питань оптимізації лісокористування. Її значення важливе у зв'язку з переходом до ринкових відносин, широким і повсюдним впровадженням економічних методів управління природокористуванням, коли особливо необхідна об'єктивна оцінка величини всіх факторів виробництва - праці, виробничих і природних фондів, в тому числі лісових ресурсів. Якщо праця і виробничі фонди певним чином оцінюються економічно, то природні ресурси, найчастіше, або не мають взагалі, або мають багаторазово занижену, як, наприклад, ліс, грошову оцінку. Внаслідок цього, лісове господарство як галузь, що відтворює лісові ресурси, знаходиться не в доходній, а у витратній статті держбюджету. Окремі вчені [1-4] вже намагалися обґрунтувати різноманітні методики визначення грошової оцінки окремих складових лісової продукції, але повноцінної та об'єктивної методики не існує.

Відсутність економічної оцінки (ЕО) лісоземельних угідь не дозволяє правильно обґрунтувати варіанти ефективного їх використання, доцільність трансформації, враховувати у витратах пошкодження або знищення угідь, що веде до екологічних, соціальних і економічних збитків.

Постановка задачі.

Головною ціллю дослідження є необхідність вивчення існуючих методичних підходів до економічної оцінки лісових ресурсів та обґрунтування найбільш об'єктивної та вичерпної методики оцінки всіх складових лісової продукції і послуг на основі еталонних насаджень певної категорії захищеності лісів.

Результати дослідження.

Основною причиною відсутності ЕО лісоземельних угідь та інших природних ресурсів була командно-адміністративна економічна система, при якій ціни на всі товари встановлювалися з центру на основі середньогалузевих, а в крайньому випадку - середньозональних витрат на відтворення. Такий підхід придатний лише для переробних галузей промисловості і зовсім не придатний для сільського господарства, лісового господарства і добувних галузей, де ціна товару визначається не середніми витратами (витратами виробника, що знаходиться в типових умовах), а реальними затратами в тих гірших умовах виробництва, коли продукція і послуги ще потрібні ринку, хоча затрати можуть суттєво відрізнятись від середньогалузевих (середньозональних) витрат.

Матеріали ЕО лісів повинні містити або забезпечувати можливість одержання такої оперативної інформації:

- поділяюча поточна економічна оцінка лісових земель;
- сумарна поточна економічна оцінка лісових земель в лісогосподарських підприємствах і їх підрозділах;
- поділяюча капіталізована економічна оцінка лісових земель;
- сумарна капіталізована економічна оцінка лісових земель в лісогосподарських підприємствах і їх підрозділах;
- поділяюча економічна оцінка лісових насаджень;
- сумарна економічна оцінка лісових насаджень в лісогосподарських підприємствах і їх підрозділах;
- поділяюча економічна оцінка незімкнених лісових культур;
- сумарна економічна оцінка незімкнених лісових культур в лісогосподарських підприємствах і їх підрозділах;
- поділяюча сумарна економічна оцінка землі і лісових насаджень, включаючи незімкнені лісові культури;
- сумарна економічна оцінка лісових земель, лісових насаджень і незімкнених лісових культур в лісогосподарських підприємствах і їх підрозділах.

Вихідними даними для економічної оцінки лісу є матеріали лісовпорядкування, планові поточні відомості, дані земельного і водного кадастрів, комплекс спеціально розроблених оціночних нормативів і довідкові матеріали. Поділяюча економічна оцінка лісів здійснюється на основі їх таксаційної характеристики, сумарна економічна оцінка лісогосподарських підприємств і їх підрозділів може обчислюватися шляхом підсумовування поділяючих оцінок або інтегруватися на основі підсумкових даних інвентаризації лісового фонду.

Поділяюча оцінка вимагає значних затрат праці і часу. Для розв'язання більшості задач буде доцільно здійснювати сумарну економічну оцінку лісового фонду лісогосподарських підприємств і їх підрозділів на основі підсумкових даних його інвентаризації, а поділяючу оцінку здійснювати тільки в необхідних випадках на основі останньої таксаційної характеристики ділянок, що вимагають оцінки. При створенні повного банку даних про лісовий фонд виникне можливість здійснювати поділяючу оцінку і використовувати її результати для розв'язання будь-яких завдань, в тому числі і пов'язаних з оптимізацією лісокористування. Вихідними документами для економічної оцінки лісів є відомість повидільної оцінки лісових земель і підсумкова відомість економічної оцінки лісів різного цільового призначення.

Під економічною оцінкою лісових земель мають на увазі оцінку їх у грошовому виразі як основного засобу виробництва лісового господарства. У зв'язку з тривалим періодом виробництва в лісовому господарстві і в залежності від мети оцінки, вона може бути поточною і капіталізованою. Для визначення порівняльної вартості земель може здійснюватися їх відносна оцінка, яка виражається в балах.

Поточна економічна оцінка лісових земель визначається середньорічною величиною потенційного економічного ефекту в грошовому виразі, який може бути одержаний на цих землях на момент оцінки при раціональному веденні комплексного лісового господарства. Капіталізована економічна оцінка лісових земель являє собою підсумовану в часі величину цього ефекту.

Для одержання економічної оцінки лісових земель попередньо розраховуються оцінки 1 га лісових земель в лісах різних категорій захищеності з урахуванням економічного ефекту від використання всього комплексу продукції і користностей, які можна одержати на цих землях при раціональному використанні їх в лісному господарстві.

Існуюча в наш час нормативна база не дозволяє розраховувати величини потенційного економічного ефекту від використання всіх користностей, одержаних при використанні лісів. Значна частина цих користностей реалізується в інших галузях народного господарства. Крім цього, на момент оцінки, як правило, невідоме

цільове призначення і характер використання лісових земель на віддалену перспективу. Враховуючи це, а також те, що найбільш повні і об'єктивні дані є щодо сировинної цінності і, що сировинна як складова входить в склад оцінок лісів практично всіх категорій захищеності, оцінка лісових земель може наразі здійснюватися на основі їх сировинної цінності.

Сировинна цінність лісових земель визначається за їх потенційною продуктивністю, тобто здатністю при раціональному веденні лісового господарства продукувати максимальну кількість продукції. Основними видами продукції лісів є:

- деревина;
- другорядні лісові матеріали (хвоя, пеньки, сучки, гілки, кора тощо);
- продукція побічного користування лісом.

Оскільки виробничі здатності лісових земель визначаються кліматичними і ґрунтовими факторами родючості, оцінки диференціюються за природними (лісорослинними) даними і типами лісорослинних умов.

Потенційна продуктивність лісових земель по деревині приймається за даними продуктивності еталонних лісонасаджень. Їх продуктивність може прийматися за даними з таблиць ходу росту деревостанів, складених на лісопоближній основі, таблиць природної продуктивності корінних деревостанів, які сформуливалися в конкретних типах лісорослинних умов (складені в УкрНДЛГА), або нормативів продуктивності програмних штучних деревостанів (складених в УСГА). При цьому перевага надається тим еталонам, які найбільш повно відображають продуктивні можливості лісових земель і дозволяють врахувати весь об'єм деревини, що одержана за період обороту рубки з урахуванням цільового призначення лісів.

Потенційний економічний ефект від лісовирощування розраховується як різниця між оцінкою деревини, яку можна заготовити в еталонному насадженні в процесі рубок головного користування (РГК) та рубок догляду (РД) за лісом, і сумою нормативних затрат на лісовирощування за період обороту рубки. Середньорічна величина потенційного економічного ефекту (поточна економічна оцінка) визначається шляхом ділення одержаної величини на тривалість періоду обороту рубки.

На відміну від оптових цін на лісоматеріали, які встановлюються згідно єдиних середньогалузевих (регіональних) затрат на заготовку 1м^3 деревини певного сортименту, пропонується ресурси деревини оцінювати з використанням цін, які об'єктивно відповідають гіршим умовам виробництва. При ринковій економіці такі ціни формуються в результаті балансу попиту і пропозиції. В умовах, коли ринкові відносини ще не будуть функціонувати в повній мірі, ці ціни слід визначати шляхом спеціальних розрахунків. Такі ціни одержали назву «регулюючих», «цін рівноваги» або кадастрових цін. Оцінним показником при цьому виступає коренева ціна, яка визначається як різниця між сукупними витратами на виробництво одиниці продукції (сукупна, тобто ринкова або «регулююча» ціна) і індивідуальними витратами на вирощування та заготовку одиниці такої ж продукції (індивідуальна ціна). Для оцінки лісових ресурсів за цими цінами достатньо знати ринкові (регулюючі) ціни і нормативні витрати з виробництва продукції, які характерні для ділянки лісу, що оцінюється.

Ціни на круглі лісові матеріали складаються з витрат на їх заготовку та транспортування до споживача і майбутніх витрат на відтворення ресурсів деревини. Для обчислення цін на таку лісову продукцію використовується розрахунково-нормативний метод, який дозволяє враховувати вплив всіх об'єктивних факторів на формування витрат на всіх стадіях виробничого процесу по використанню і відтворенню лісових ресурсів. Внаслідок тривалості строку і відсутності об'єктивного обліку собівартості лісовирощування, витрати на відтворення лісових ресурсів визначаються за методом відновлювальної вартості, сутність якого полягає в підсумовуванні витрат на виконання всього комплексу заходів по лісовирощуванню.

До прямих витрат додаються загальновиробничі витрати, амортизаційні відрахування і прибуток лісогосподарського виробництва, який забезпечує нормальне функціонування підприємства. Шляхом ділення індивідуальної ціни відтворення 1га стиглого лісу на середній запас насаджень у зрілому віці отримуємо ціну відтворення 1м^3 стиглого лісу. Величина цієї ціни при гірших умовах виробництва включається в оптову (регулюючу) ціну на круглі лісоматеріали.

Об'єми другорядних лісових матеріалів, продукції побічного і прижиттєвого користувань лісом, які можна одержати в еталонних насадженнях, використовуються за розрахунками науково-дослідних інститутів, проектних, виробничих і заготівельних організацій та підприємств. Оцінка продукції здійснюється в кореневих цінах. При їх визначенні враховуються тільки додаткові витрати, пов'язані з одержанням даного виду продукції. За сукупні ціни можуть прийматися ринкові або закупівельні ціни.

На основі нормативів середньорічного потенційного економічного ефекту від використання ресурсів деревини, другорядних лісових матеріалів, продукції побічного і прижиттєвого користувань лісом складаються таблиці економічної оцінки 1га лісових земель як суми середньорічного потенційного економічного ефекту від використання ресурсів всіх видів продукції, які можуть бути одержані при раціональному веденні комплексного лісового господарства в лісах різних категорій захищеності.

Зважаючи на малочисельність і невисоку ступінь об'єктивності вихідної інформації щодо продукції другорядних лісових матеріалів, побічного і прижиттєвого користувань лісом, при розрахунку величин потенційного економічного ефекту ці ресурси враховуються тільки в тому випадку, якщо їх сумарна оцінка становить не менше 10% оцінки ресурсів деревини.

Нормативи витрат на всі види робіт, пов'язаних із заготовкою і транспортуванням до споживача круглих лісоматеріалів, а також з лісовирощуванням (лісокультурних, лісогосподарських, лісозахисних і ін.), розраховуються за діючими нормами і розцінками на виконувані роботи в лісовому господарстві по методу відновлювальної вартості на підставі впроваджених прогресивних технологій виконання робіт.

Нормативні витрати приймаються для середніх показників (середня відстань вивезення деревини, середній об'єм хлиста, середня площа ділянки, середня довжина гону і т. п.) в гірших умовах виробництва.

За даними таблиць поточних оцінок складаються аналогічні таблиці капіталізованих економічних оцінок 1га лісових земель, диференційованих по групах і категоріях захищеності лісів, природних (лісорослинних) зонах і типах лісорослинних умов.

Оцінки, які розраховані для середніх умов виробництва і ґрунтуються на ціні знеособленого 1м^3 деревини, застосовуються для укрупнених оцінок лісових земель лісогосподарських підприємств і їх підрозділів. При оцінюванні окремих таксаційних ділянок в оцінку вводяться поправки на якість деревини і інші фактори, що впливають на величину середньорічного потенційного економічного ефекту. З цієї метою розробляється система спеціальних корегуючих коефіцієнтів. Поправки вводяться лише в тому випадку, коли їх введення впливає на величину середньорічного потенційного економічного ефекту не менше, ніж на 10%.

Висновки.

Таким чином, на основі нормативів середньорічного потенційного економічного ефекту від використання ресурсів деревини, другорядних лісових матеріалів, продукції побічного і прижиттєвого користувань лісом існує можливість укласти таблиці економічної оцінки 1га лісових земель як суми середньорічного потенційного економічного ефекту від використання ресурсів всіх видів продукції, які можуть бути одержані при раціональному веденні комплексного лісового господарства в лісах різних категорій захищеності.

Література:

1. Туркевич И.В. Кадастровая оценка лесов. – М.: Лесная промышленность, 1977. – 168с.
2. Васильев П.В. Вопросы экономической оценки лесных ресурсов. – Плановое хозяйство, 1968, №8, - С. 48-54.
3. Милиц А.А. Экономическая оценка естественных ресурсов. – М.: Мысль, 1972. – 47с.
4. Дорогунцов С.І., Міщенко В.С., Коваль Я.В. та ін. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. – Київ: РВПС України НАНУ, 1999. – 716 с.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"